

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

**кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної
діяльності**

МАТЕРІАЛИ

**X Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених
присвяченої 30-річчю створення кафедри філософії, соціології та менеджменту
соціокультурної діяльності та 205-річчю Університету Ушинського**

ОСВІТА ТА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ

(Одеса, 22-23 квітня 2022 року)

Одеса -2022

«Освіта та соціалізація особистості»

22-23 квітня 2022 року

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова:

А. В. Красножон – ректор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор історичних наук, професор.

Заступники голови:

Копусь Ольга Антонівна – перший проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор педагогічних наук, професор.

Музиченко Ганна В'ячеславівна – проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор політичних наук, професор.

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Члени оргкомітету:

Лісеєнко Олена Василівна – доктор соціологічних наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, завідувач історико-філософського відділення Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Петінова Оксана Борисівна – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Атаманюк Зоя Миколаївна – доктор філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Парадюк Олена Олександрівна – аспірантка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

НЕОАРХАЇЧНІСТЬ ІСТОРИЧНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Проблему історичної самосвідомості останніми роками піднімають при вивченні багатьох соціальних проблем. Особливої актуальності вона набуває у контексті філософського аналізу феномену глобалізації, особливостей її прояву, а також їх наслідків у суспільстві. Звідси зростання інтересу людей до історії свого народу, національного коріння, цінностей та традицій, потреба у відновленні культурного минулого. Усе це – найважливіші чинники формування та розвитку національної історичної самосвідомості. Причому слід підкреслити, що цей інтерес не тільки не вщухає, але багато в чому народжується наново всупереч думці дослідників постмодерністських реалій, які вважають, що в умовах сучасного капіталізму він є втраченим, якщо не зовсім неможливим.

Французький історик-медієвіст Жак Ле Гофф виділив три основні причини сучасної популярності книг про культуру епохи Середньовіччя: 1) виникнення нового примітивізму; 2) інтерес до культурного коріння; 3) відродження інтересу до екзотичного. Позначені тенденції певною мірою притаманні як французькій культурі, така й сучасній культурі загалом.

Про неопримітивістський (неоархаїчний) поворот у сфері суспільної свідомості пишуть багато дослідників соціокультурних процесів, при цьому вони прагнуть пояснити, яким чином підданий свого часу деконструкції примітивізм був заміщений неопримітивізмом. Так, В. Лі, відзначаючи, що теорія примітивізму у ХХ столітті використовувалася насамперед для критики кризи західної цивілізації, як якась антитеза Заходу, який, до речі, і створив саму ідею примітивізму, наголошує, що головною відмінністю неопримітивізму є акцент на абсолютно відмінному, або радикальній несхожості. Неопримітивізм розглядається ним у взаємозв'язку з екзотизацією, яку говорить і Ж. Ле Гофф. Лі пише: «Неопримітивізм, який відмовляється ідентифікувати себе з примітивізмом, буде в змозі, як і постструктуралістська теорія, оминати проблеми, що асоціюються з репрезентаціями іншого, але цим він не зможе уникнути подальшої проблеми екзотизації, яка утворює саму основу критичного поділу, що робить можливою критику сучасного Заходу» [8, р. 37]. Звернення до архаїчних форм життєстрою (неоархаїка) стає однією з характерних рис сучасного соціокультурного життя, висловлюваннями якої у сфері, наприклад, історичної свідомості можуть виявитися різні прояви останнього, у тому числі й крайні, що часто не піддаються раціоналізації.

А. Чучин-Русов, характеризуючи прояви неоархаїки, зазначає: «Сьогодні можна говорити про тенденцію архаїзації сучасного суспільства, позначаючи історико-культурну ситуацію як «неоархаїку». Архаїчний характер

проявляється у всіх культурних пластах і явищах, найповніше він втілюється у феноменах масової культури. Переважна більшість жанрів масової культури постає як сукупний сучасний міф із усіма його атрибутами, як своєрідна міфологія, що існує не тільки у формі ідеології, а й у вигляді реалізації базових архаїчних структур свідомості, серед яких своєю фундаментальністю виділяються архетипи простору та часу. Мова, звичайно, не йдеться про регрес масової свідомості до архаїчних форм; архаїка та міф тут взагалі не оціночні категорії. Швидше можна говорити, що у масовій свідомості виявляються самі міфологічні структури, тоді як його зміст може й не бути міфологічними» [6, с. 170]. Більшість дослідників неоархаїчних, неопримітивістських елементів сучасного культурного життя виділяють і такі його риси, як анонімізація культури, дераціоналізація свідомості. Р. Барт, здійснюючи аналіз міфологічної свідомості сучасної людини, зауважує, що сучасна свідомість, стикаючись з незрозумілим, використовує принцип символізації, яка найчастіше проявляється як наділення явища принципово новим змістом. А оскільки це «щось означає», воно стає вже не таким небезпечним. На його думку, міфологічна свідомість покликана вирішити проблему наділення значенням всього, із чим стикається людина. Таким чином, і сучасна людина не може обходитися без міфологічних засад осмислення дійсності. Про цю особливість міфологічної свідомості пишуть усі визнані дослідники міфу: О. Ф. Лосєв, Л. Леві-Брюль, М. К. Мамардашвілі, Я. Е. Голосовкер та ін.

Г. В. Костина, розмірковуючи про архаїзацію сучасного культурного ландшафту, пише: «В якості первинної форми цілісного світогляду, що має дотеоретичний характер, міф існує у вигляді складової будь-якої культури, будучи універсальною формою предметності, з одного боку, гіпотетичних уявлень про реальність, стаючи інформаційно-технологічним забезпеченням діяльності, з другого – різних колективних фобій, відповідаючи латентним інтенціям масової свідомості» [3, с. 307]. Переплетення міфологічних елементів з ірраціональними структурами масової свідомості – та особливість, облік якої є надзвичайно важливим при аналізі проблеми історичної самосвідомості.

За зауваженням Л. Г. Юніна, міф не є вигадкою чи фікцією, не є фантастичним проявом уяви. Міф «є реальність, бо впливає на реальність, змінюючи її, створюючи чи руйнуючи». Дослідник підкреслює особливе значення міфологічних пластів свідомості на формування історичної та національної ідентичності. «Міфологічна ідентичність, – вважає він, – це справжня національна ідентичність, і вже на її основі створюються культурна та політична «надбудови». Це не міф, який відображає минуле, а міф, який є сьогодишньою реальністю» [2, с. 210].

Історична ідентичність формується на різних рівнях. Так, «народ вкладає у формування міфотворчості нації переважно зміст свого несвідомого – це відбитий у символах досвід попередніх поколінь, еліта – концептуальне бачення всієї міфологічної конструкції та гру образів – політичну рекламу та національний ритуал. Стійко відтворювана міфологія стає основою національної ідентичності» [4].

Звернення до архаїчних пластів світосприйняття обумовлено кризою раціональних підстав пояснення дійсності.

Переплетення різнорідних пластів, елементів свідомості, поєднання неопримітивістських тенденцій з постмодерністськими течіями культури з їхньою зосередженістю на антропологічних аспектах культурної діяльності, нерозривний зв'язок національно-етнічних та політичних проблем – це фактори, які слід враховувати при аналізі сучасних національно-ідентифікаційних процесів. Ю. Чернявська вважає, що «певні типи міфів невіддільні від етнічної ідентичності. Так, етнос не обов'язково володіє власною територією, але в будь-якому разі самосвідомість його членів передбачає певний міфічний образ «землі обітованої», яка є об'єктом шанування та тяжіння, чому сприяють, наприклад, паломництва, що дозволяють символічно відновити зв'язок зі священною землею» [5, с. 90].

Сучасна соціокультурна ситуація характеризується співіснуванням різнорідних тенденцій, що впливають на формування історичної самосвідомості та національної ідентичності. Можна фіксувати етнодиференціюючі, етномобілізуючі тенденції, у функціонуванні яких важлива роль належить і образу Іншого як засобу демаркації «свого» та традиції як одного з найважливіших механізмів збереження етноспецифічності та національно-етнічної самоідентифікації. У той же час усі відомі дослідники глобалізаційних процесів підкреслюють відмітні тенденції гомогенізації та детрадиціоналізації культури у світі, що чітко проявляються. У цьому зв'язку Т. Хоган із посиланням на Р. Робертсона стверджує: «Ми є свідками як одностороннього процесу “вестернізації”, “модернізації”, “секуляризації” чи будь-яких інших однофакторних “ізацій” чи “змів”. Для того щоб зрозуміти глобалізацію як щось більше, ніж сучасний наслідок просторово-часової компресії, нам необхідно також осмислити “виникнення глобальної свідомості”, що веде до небачених досі проявів локальних ідентичностей та традицій у невідомих досі конфігураціях та реконструкціях сучасного, до-сучасного, що суперечить сучасному та постсучасному» [7, р. 290].

Аналіз проблем формування та функціонування національно-етнічної самосвідомості необхідно передбачає дослідження різних аспектів історичної свідомості, оскільки ці феномени перебувають у діалектичній єдності. Сьогодні, як вважають багато дослідників, у суспільстві зростає роль історичної свідомості, відбувається її активізація і це породжує необхідність всебічного вивчення даного явища. Людство завжди ставить питання про своє існування в історії, сенс історичного буття, але в перехідні, нестабільні епохи інтерес до цих питань різко зростає, оскільки швидкі зміни у світі не можуть бути осмислені і вирішені поза історичним підходом. Як зазначає Р. Арон, після Другої світової війни суспільства знають, «що ніколи не мали такі можливості створювати та руйнувати, що ніколи вони не були об'єктом та суб'єктом таких швидких і глибоких змін, як у наш час» [1, с. 282].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арон Р. Лекции по философии истории. Курс лекций в Коллеж де Франс. Москва: ЛИБРОКОМ, 2010. 336 с.
2. Ионин Л. Г. Социология культуры. Москва: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2004. 427 с.
3. Костина А. В. Массовая культура как феномен постиндустриального общества. Москва: КомКнига, 2006. 350 с.
4. Савельев А. Политическая мифология. URL: <http://savelev.ru/books/content/?b=4>
5. Чернявская Ю. В. Народная культура и национальные традиции. Минск: Беларусь, 2000. 199 с.
6. Чучин-Русов А. Книга эпохи новой архаики. Общество и книга: от Гутенберга до Интернета. Москва: Традиция, 2000. С. 169–184.
7. Hogan T. Globalization: Experiences and Explanations. Social Self and Global Culture. Eds. P. Beilharz, T. Hogan. Oxford: Oxford Univ. Press, 2002. P. 275–291.
8. Li V. The Neo-Primitivist Turn: Critical reflections on Alterity, Culture and Modernity. Toronto, Buffalo, London: Univ. of Toronto Press Inc., 2006. 437 p.

Самчук Лариса Сергіївна – кандидат філософських наук, викладач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ВИЩА ОСВІТА ЯК ПРОЄКТ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Для сучасного українського суспільства вища освіта визначається фундаментом особистісного розвитку, пріоритетною галуззю державної політики, тому не випадковим є інтерес учених до дослідження різних аспектів функціонування вищої освіти. З точки зору соціокультурного проектування, вищу освіту теж можемо розглядати як проєкт, спрямований на формування світогляду особистості, озброєння її знаннями, виховання патріота та громадянина своєї держави. А оскільки ці стратегічні завдання є внеском у майбутнє, то від їх виконання залежатиме майбутнє народу та культури.

Як слушно зауважують науковці Н. Івановська, В. Шульгіна, О. Яковлев, соціокультурне проектування – це органічний синтез культурного та соціального аспектів людського буття, спрямований на розвиток соціуму на засадах інноваційних технологій зі збереженням особливостей національного менталітету та архетипів культури нації. Воно містить у собі інноваційну та дослідницьку діяльність [1, с.8]. Конкретизуючи ці види діяльності, зазначимо, що інноваційна діяльність полягає у впровадженні соціокультурних проєктів у сучасному українському суспільстві, а дослідницька – у реалізації концепції проектування як технології, механізму. На думку І. Петрової, проєкт